

В. А. Стрільчук

ФЕНОМЕН ГЛОБАЛІЗАЦІЇ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ПРАВОВІЙ ДОКТРИНІ

Одним із викликів сучасної епохи є глобалізація. Цей всеохоплюючий, багатоаспектний і водночас неоднозначний за своїми наслідками феномен проник у всі сфери життєдіяльності людини й суспільства. Глобалізацію без перебільшення можна вважати однією з найважливіших ознак розвитку цивілізації кінця ХХ - початку ХХІ століття.

На практиці глобалізація виступає як економічний і науково-технічний процес і водночас процес цивілізаційний, що має свої соціокультурні детермінанти. Саме тому соціально-філософський дискурс визначається нагальною потребою розуміння головних закономірностей розвитку суспільства за умов глобалізаційних зрушень в економічному, політичному, соціально-культурному житті в Україні та побудови громадянського суспільства й демократичної соціально-правової держави. Парадокси глобалізації не випадково є предметом гострих теоретичних суперечок, адже неоднозначність процесів, що розгортаються, неминуче відображається на уявленнях про них [1, с. 84]. Німецький філософ О. Гьофе слушно зауважує: «Єдине є безсумнівним: глобалізація - це зростання й ущільнення мережі світових соціальних взаємин» [2, с. 14].

Всеохоплюючий характер глобалізації зумовив необхідність її різностороннього вивчення, переважно на рівні гуманітарних наук. Особливою популярністю вказана тематика користується серед таких напрямів наукових досліджень, як філософія, економіка, політологія, соціологія, екологія, культурологія. Зауважимо, що національна правова доктрина також не стоїть осторонь досліджень сучасного феномена глобалізації.

Зокрема, вивченню окремих аспектів впливу глобалізації на правові явища та процеси присвячено праці таких вітчизняних учених, як І.В. Алексеєнко, М.О. Баймуратова, О.В. Батанова, Ю.В. Бауліна, Х.Н. Бехруза, О.Г. Білоуса, Р.В. Войтовича, Ю.О. Волошина, В.П. Горбатенка, В.Н. Денисова, О.О. Житного, В.С. Журавського, С.М. Задорожної, О.В. Зайчука, Р.А. Калюжного, О.Л. Копиленка, О.М. Костенка, І.О.

Кресіної, О.В. Кресіна, В.В. Лемака, Л.А. Луць, Л.Г. Матвеева, І.В. Міми, Г.М. Ніколайченко, Ю.М. Оборотова, С.М. Олейникова, М.П. Орзіха, Н.М. Оніщенко, Н.М. Пархоменко, В.Ф. Погорілка, П.М. Рабінювича, О.М. Рудневої, В.М. Саннікової, І.М. Ситар, О.Ф. Скакун, І.М. Сопілко, В.М. Співак, С.М. Тимченка, О.Ю. Тодики, Л.Г. Удовики, М.Г. Хаустової, Ю.С. Шемшученка, І.В. Яковюка та багатьох інших.

Серед зарубіжних науковців пострадянського простору, які внесли значний вклад у вивчення правових аспектів глобалізації, варто виділити Х.А. Барлибаєва, В.В. Богатирьова, О.М. Борискіну, Г. Василеску, Т.С. Глазатову, Л.Є. Грініна, Є.Г. Лук'янову, М.М. Марченка, Л.О. Морозову, В.С. Нерсесянца, Н.Б. Пастухову, О.С. Піголкіна, С.В. Поленіну, А.Х. Саїдова, В.В. Сорокіна, Ю.О. Тихомирова, О.М. Чумакова, С.О. Щетиніна та інших.

Порівняно з національною правовою думкою в закордонних правових доктринах, зокрема європейській та американській, вивчення особливостей впливу глобалізації на правові явища та процеси набуло актуальності та стало предметом комплексних досліджень значно раніше. Відповідно, ця обставина не могла не позначитися на результативності, повноті та об'єктивності отриманих знань про правовий аспект вказаного феномена.

Так, безпосередньо аналізу проблем глобалізації правової сфери присвятили свою увагу такі зарубіжні вчені, як Ж.-Л. Альпера, С. Бауман, У. Бек, З. Бжезінський, А. Блекетт, Б. Брожек, Е. Вайцеккер, М. Волтерс, Е. Гідденс, М. Гросс, О. Гьофе, С. Девід Ло, Р. Домінго, Д. Дрезнер, М. Дюпуї, П. Ле Гофф, Р. Майклс, А. Мак-Гру, Дж. Мітельман, П. Осінський, Т. Палмер, С. Річардс, О. Роберт, С. Сантос, А. Сезар, Б. Сімма, П. Солх, В. Твінінг, А. Фердросс, М. Хамільтон, Д. Хелд, Т. Холлідей, В. Цирул, М. Шапіро, Я. Шольтен, Дж. Штігліц та багато інших.

Незважаючи на значний масив досліджень, у сучасних умовах тематика глобалізації права не втрачає своєї актуальності. Вона надалі користується популярністю серед наукових, як вітчизняних, так і зарубіжних, юридичних кіл. При цьому дискусійний характер окремих питань, пов'язаних із вказаним правовим феноменом, актуалізує необхідність подальшого їх вивчення й обговорення.

Метою статті є аналіз сучасних результатів дослідження національною правовою доктриною глобалізації права, розкриття дискусійних моментів, пов'язаних із вказаною тематикою, а також виокремлення відповідних актуальних напрямів подальшого наукового поступу, що обумовлені неоднозначними тенденціями розвитку правових явищ і процесів в умовах глобалізації.

Сукупність різноманітних підходів, а також інтерпретацій щодо розуміння змісту глобалізації зумовила виникнення своєрідного глобалізаційного дискурсу, який із врахуванням його ціннісного навантаження умовно можна поділити на «оптимістичний», «скептичний» і «нейтральний» [3, с. 279]. Пропонована типологізація глобалізаційного дискурсу не є новою, адже фактично відображає сформульовану дещо раніше колективом зарубіжних

науковців (Д. Хелд, Д. Гольдблатт, Е. Макгр'ю та Д. Пerratон) тристоронню концепцію розуміння природи та наслідків глобалізації, яка зводиться до гіперглобалістичної, скептичної та трансформістської позицій [4, с. 11]. Варто зазначити, що представниками перших двох є ті дослідники, які відстоюють протилежні, навіть антагоністичні погляди, коли остання позиція є своєрідним синтезом попередніх двох.

У концептуальному значенні ця теза об'єктивно відображає ситуацію, яка склалася й у юриспруденції щодо розуміння наслідків глобалізації права. Адже зазначений правовий феномен має як своїх прихильників, так і противників, а також тих, хто намагається одночасно вказати про амбівалентні наслідки впливу процесу глобалізації на право, при цьому спрогнозувавши його подальший розвиток у відповідних умовах.

Глобалізація, маючи загальносвітовий, планетарний масштаб, із характерними їй всепроникаючими та стрімкими як негативними (втрата національної ідентичності; послаблення державного суверенітету; підвищення активності транснаціональних корпорацій на міжнародній арені та, як наслідок, їх здатність впливати на здійснення економічної, соціальної політики окремих держав усупереч їх національним інтересам; посилення економічної залежності між державами; підвищення рівня незаконної міграції; збільшення кількості збройних конфліктів, терористичних загроз тощо), так і позитивними (створення сприятливих умов для інноваційного, економічного розвитку держав; посилення міжкультурних, міжнаціональних зв'язків; гуманізація права; гармонізація права; визнання основних правових цінностей; зменшення кількості правових колізій, які мають місце під час застосування міжнародно-правових норм і норм національного законодавства; прагнення виробити загальні, усеосяжні підходи до права тощо) тенденціями впливає на різні рівні існування та розвитку локальних суспільств, у тому числі на державно-правовий рівень, що у свою чергу не може залишати байдужим до сучасного процесу глобалізації жодну людину, спільноту, націю, народ і державу.

Загострення уваги безпосередньо на юридичному аспекті процесу глобалізації зумовлено двома важливими обставинами. По-перше, під вплив глобалізаційних тенденцій підпадають абсолютно всі без винятку сфери життєдіяльності людини й суспільства. Унаслідок цього відбуваються суттєві, подекуди революційні зміни в економічних, соціальних, політичних, культурних та інших взаємовідносинах. При цьому право як один із найважливіших регуляторів суспільних відносин перебуває в органічній єдності з тими умовами життя суспільства, у яких відповідні взаємовідносини виникають, існують і розвиваються, тому не може не реагувати на ці перетворення. Правова матерія, будучи динамічною, зазнає якісного оновлення, відповідних трансформаційних перетворень.

Об'єктивність процесу глобалізації визначається тим, що він іманентний людству як цілісній системі, зміст функціонування якої - людське буття та становлення. Глобалізація - це просторово-часовий соціальний синтез людства [5, с. 33]. Зважаючи на це, другою обставиною, на якій треба акцентувати увагу, є те, що детермінантами інтеграції, модернізації,

трансформації правової матерії виступають не тільки зумовлені глобалізацією зміни в економічному, соціальному, політичному, культурному житті суспільства. Адже глобалізація, будучи явищем об'єктивно існуючим і всеохоплюючим, разом із цим є іманентною ознакою буття сучасного Світу, а отже, і ознакою буття сучасної правової матерії. Унаслідок цього правова сфера життєдіяльності, правові явища та процеси як об'єктивно існуючі в світі, що глобалізується, також зазнають впливу глобалізації незалежно від інших факторів (економічних, соціальних, культурних тощо).

Зважаючи на це, одним із першочергових, ключових завдань, яке сьогодні постало перед юридичною наукою є, так би мовити, юридизація процесу глобалізації. Тобто йдеться про ґрунтовне, системне теоретико-методологічне дослідження юридичних аспектів загально-цивілізаційного, багатаспектного процесу глобалізації з метою мінімізації можливостей настання для українського суспільства й державності вищезазначених негативних наслідків, до яких може призвести цей процес у випадку його ігнорування й недооцінювання. Водночас під юридизацією глобалізації треба розуміти вчасне й ефективне запровадження в практику вітчизняного державотворення та правотворення позитивних глобалізаційних тенденцій, насамперед з урахуванням пріоритету національних інтересів.

На прикладі аналізу економічної глобалізації О. Гьофе доводить, що «сучасна глобалізація є лише тенденцією, а не остаточним результатом» [6, с. 24]. У такому разі екстраполяція висловленого вченим твердження щодо правової глобалізації дозволяє дійти висновку, що юридизація глобалізації дозволить впливати на тенденційність розвитку й настання або ж ненастання неоднозначних, часто суперечливих її наслідків.

Як вірно зазначає О.М. Костенко, для того щоб людство могло адекватно реагувати на процес глобалізації, передусім потрібно пізнати її закономірності. Вивченням закономірностей безпосередньо глобалізації юриспруденції займається юридична глобалістика [7, с. 308]. При цьому впевнено констатувати, що вищезазначена наука вже зайняла своє місце в пантеоні вітчизняної юридичної науки, сформувавшись у методологічно цілісну, комплексну систему об'єктивних знань про передумови, сутність, зміст, закономірності, особливості глобалізації юриспруденції, було б дещо передчасним. Підтвердженням цьому є наявність дискусій щодо визначення предмета юридичної глобалістики, її методології тощо [8, с. 23]. Також прослідковується неоднозначність у розумінні її основних понять і категорій. Тобто можна зробити висновок, що зазначена наука перебуває на стадії свого активного формування та становлення.

Глобальний підхід у вивченні правової карти світу, по-перше, дозволяє встановити природу та зміст тих явищ правової дійсності, які раніше взагалі не охоплювалися проблематикою юриспруденції; по-друге, допомагає поглянути під особливим кутом зору на низку традиційних проблем як загальнотеоретичних дисциплін, так і галузевих юридичних наук; по-третє, вимагає розробки нової гуманітарної методології вивчення державно-правових явищ [9, с. 15]. Важко із цим не погодитися.

Сучасний стан розвитку юридичної науки досить часто критично оцінюється правознавцями саме у зв'язку з її філософською й методологічною неготовністю до викликів часу [10, с. 107]. Зважаючи на це, особливий акцент треба зробити на філософсько-методологічному осмисленні глобалізації права, визначенні передумов появи, сутності та змісту цього феномена, а також формуванні чіткого уявлення про наслідки, які криються за глобалізаційними процесами та які можуть кардинально, а за певних обставин навіть і революційно, вплинути на процеси державотворення та правотворення в Україні.

Концептуально-методологічний рівень рефлексії процесів глобалізації й інституціональних, трансформаційних змін, що відбуваються в умовах глобальної динаміки правового буття як у вітчизняній юридичній науці в цілому, так і в окремо взятих галузевих юридичних науках залишається явно недостатнім.

Досліджуючи особливості існування та розвитку правових явищ і процесів у сучасних умовах глобалізації для об'єктивізації подібних досліджень доцільно з точки зору методології враховувати як гносеологічний, так і онтологічний аспект інтерпретації складного за своєю природою, багатозначного явища, яким сьогодні постала перед людством глобалізація. Адже, як стверджує М.В. Захарова, відповіді на питання про те, що собою являє глобалізація, так само важливо для розуміння її сутнісних ознак і закономірностей, як і побачити, яким чином у часі та просторі формувалися й розвивалися відповідні соціальні доктрини, а також чи відповідають вони вимогам достовірності й істинності.

Також доцільно застосовувати комплексний підхід щодо аналізу правового аспекту процесу глобалізації, водночас враховуючи особливості історичних, економічних, технологічних, інформаційних, геополітичних передумов, які безпосередньо сприяли його стрімкому поширенню. Адже в сучасних умовах саме ці фактори опосередковано детермінують появу сучасних глобалізаційних тенденцій розвитку власне правових явищ і процесів.

Свого часу в юридичній науці мала місце суперечлива ситуація, зміст якої полягав у тому, що поява значної кількості наукових досліджень про глобальність у міжнародному праві передувала в часі працям, присвяченим ґрунтовному вивченню загальної характеристики процесу «глобалізація». Як стверджує В.Г. Буткевич, із початку 90-х років ХХ століття значно актуалізувалася тематика глобалізму й міжнародного права. Водночас парадокс полягав у тому, що ще не було визначено, що таке «глобалізація» (кожен автор розумів її по-своєму), а вже «написано гори досліджень про глобальність у міжнародному праві» [11, с. 853-854].

А. Блекетт і М. Волтерс, які фактично є одними з перших американських дослідників правових аспектів глобалізації, констатують, що вести розмову про глобалізацію досить важко, адже багатогранність цього процесу значно ускладнює можливість його дефініціювання. Існуючі в теорії підходи до визначення поняття «глобалізація» є нічим іншим, як «набором порівнянь», чого явно недостатньо. Ідея глобалізації, з'явившись у середі-

ні 80-х років ХХ століття та уже в 90-ті роки набувши статусу ключової ідеї переходу людського суспільства в третє тисячоліття, залишилася при цьому академічно не визначеним поняттям.

Звичайно, сьогодні відповідна теоретико-емпірична база як кількісно, так і якісно значно поповнилася, стала змістовнішою та багатшою. Водночас проілюстрована ситуація є наглядним прикладом того, наскільки важливо насамперед з'ясувати загальні передумови, сутнісно-змістовну характеристику та закономірності загального поняття «глобалізація» і лише після цього зосереджувати увагу на окремих її аспектах, у тому числі на правовому, адже пропонований підхід слугуватиме запорукою достовірності отриманих у подальшому знань, підтверджуватиме їх відповідність об'єктивній дійсності.

На думку О.М. Чумакова, багатоаспектну глобалізацію можливо цілісно осмислити з використанням п'яти етапів. Перший етап осмислення глобалізації полягає в інтуїтивному припущенні про загальний взаємозв'язок, відчуття цілісності світу, неявні формулювання, у яких глобалізація тільки проглядається (Г. Мальтус, К. Маркс, О. Шпенглер); другий етап осмислення глобалізації - розуміння окремими вченими цілісності світу, вказівка на нерозривний зв'язок біологічного, соціального й духовного в масштабі всієї планети (В.І. Вернадський, К. Ясперс, А. Тойнбі, Б. Рассел та інші); третій етап зводиться до відкриття глобальних проблем, це початок формування нової галузі наукового знання - глобалістики, а також початок формування глобальної свідомості (1960-1980 роки; значне число представників природознавства й гуманітарних наук); четвертий етап осмислення глобалізації (теперішній час) - відкриття глобалізації, усвідомлення цілісності світу, формування глобального світогляду; п'ятий етап осмислення глобалізації (гіпотетичний) - це усвідомлення глобалізації як стану, процесу та явища [12, с. 413].

Щодо понятійного визначення глобалізації, то одним із найбільш загальних у філософському аспекті є підхід зарубіжного (Сполучені Штати Америки) дослідника Д. Голдмана. Учений визначає глобалізацію як прогресуючу мережу зв'язків між речами об'єктивного світу.

Якщо брати за основу найбільш загальне звучання поняття «правова глобалізація», сприймаючи цей феномен у значенні циркуляції *jus commune*, властивої багатьом народам і землям, то тоді, безумовно, тимчасові рамки зміщуються не в минуле сторіччя, а в минулі тисячоліття, позиціонуючись епохою Античності [13, с. 255]. Французький учений-правознавець Ж.-Л. Альпера саме римське право проголошує першим досвідом правової глобалізації в історії людства, сприймаючи, відповідно, «Болонський ренесанс» (автор під вказаним поняттям розуміє епоху середньовіччя) як нову спробу соціальної спільноти впровадити стандартизовані юридичні форми в практики середньовічних держав континентальної Європи [14, с. 60].

Разом із цим правильним є твердження М.В. Захарової про те, що якісно новий стрибок в інтеграції системного порядку та в мережевому взаємному проникненні різновекторних цінностей, інститутів і норм у пра-

вові спільноти почав себе повною мірою проявляти до середини - кінця ХХ століття. Починаючи із цього періоду, у правовій доктрині звертається увага на правову глобалізацію як феномен сучасного типу.

Аналіз вітчизняної юридичної літератури переконливо засвідчує, що серед науковців особливою популярністю користується тематика, спрямована на з'ясування особливостей впливу глобалізації на правову систему України, встановлення закономірностей її розвитку за відповідних умов. Водночас детерміновані глобалізацією інтеграційні та трансформаційні процеси національної правової системи як цілісного правового явища не можуть не позначитися також на її структурних елементах.

Процес глобалізації впливає не тільки на зовнішні аспекти правової матерії, а й на її внутрішній зміст, форми її організації та прояву, її соціальну сутність. Під впливом глобалізації відбуваються істотні зміни в правовій системі та всіх її підсистемах, вони торкаються більшою чи меншою мірою всіх її структурних елементів [15, с. 125]. У зв'язку із цим ґрунтовного наукового аналізу потребують задані глобалізацією сучасні тенденції розвитку інституціональної, функціональної, ідеологічної, результативної й нормативної складових елементів національної правової системи. Оскільки цілком очевидно, що правотворча та правозастосовна діяльність, правова свідомість, правова ідеологія під впливом глобалізації зазнають якісних і кількісних перетворень, вони потребують нагального доктринального аналізу.

Зауважимо, стрімка й водночас суперечлива за своїми наслідками динаміка розвитку політико-правових процесів сучасного глобалізованого світу актуалізує доцільність дослідження тенденцій розвитку національних галузей права в умовах глобалізації, а також відповідного галузевого законодавства (міжнародного, конституційного, муніципального, кримінального тощо).

Проявом динамічності системи права в умовах глобалізації є виникнення, а подекуди й закріплення нових норм права в результаті розвитку суспільних відносин; виникнення або трансформація інститутів і галузей права; перебудова системи права внаслідок зміни правової системи суспільства тощо [16, с. 17]. Наприклад, Є.О. Львова вказує на появу в сучасних умовах глобального конституційного та глобального адміністративного права [17, с. 62]. Р.В. Войтович зазначає про інтеграційне право, яке регулює систему відносин між державами в умовах глобального об'єднання [18, с. 3]. У свою чергу О.О. Терзі також виокремлює поряд з інтеграційним правом однойменне законодавство [19, с. 32]. Г.Г. Денис обґрунтовує існування так званого права Інтернету (кіберправа), а також зазначає, що новітнє глобальне право ХХІ століття йде на зміну сучасному догматичному й консервативному міжнародному праву [20, с. 279].

Особливості існування, а також тенденції розвитку окремих галузей національного права в умовах глобалізації аналізуються правознавцями, проте досить рідко. На жаль, у юридичній літературі можна віднайти лише декілька статей, присвячених цій тематиці [21].

До найбільш суттєвих тенденцій розвитку українського права в умовах глобалізації відносять такі: 1) збільшення зон дії права, розширення меж

правового простору; 2) зростання ролі права в удосконалюванні управління соціальними процесами, що виявляється також у розширенні й поглибленні правового регулювання, появи нових галузей, підгалузей та інститутів права; 3) як на державному, так і наддержавному рівні зростає роль публічного права; 4) простежується тенденція гуманізації права; 5) відбувається поглиблення взаємодії міжнародного та внутрішньодержавного права, що відображає більш загальну закономірність - поглиблення взаємодії національного суспільства зі світовим співтовариством; 6) інтернаціоналізація права; 7) тенденція зростання ролі приватного права; 8) розширюється поєднання приватноправових і публічно-правових методів регулювання в різних галузях українського законодавства; 9) зміна джерельної бази права; 10) тенденція до децентралізації правового регулювання, що виражається в перерозподілі ролі й обсягу загальнодержавного й місцевого законодавства; 11) наростання процесуальності в правовому регулюванні, що виражається в розширенні сфери процесуального регулювання, збільшенні числа процедурно-процесуальних норм; 12) екологізація права; 13) горизонтальна й вертикальна взаємодія правових систем, формування на цій основі так званого «глобального» права тощо [22, с. 20-21].

Звичайно, проілюстровані загальні тенденції розвитку українського права в умовах глобалізації, на які вказують вітчизняні дослідники, водночас проявляються на локальному рівні, тобто на рівні окремо взятих галузей права, набуваючи при цьому певних особливостей (предметного, теоретико-методологічного, онтологічного, гносеологічного, аксіологічного, антропологічного й іншого характеру). У таких умовах юридична наука повинна слідкувати за процесами глобалізації та прогнозувати вплив їх наслідків на ті сфери суспільних відносин, що є предметом регулювання тих чи інших галузей національного права.

У сучасних умовах вчасно й ефективно реагувати на виклики, пов'язані з процесом глобалізації, держава спроможна лише за наявності результатів попереднього всестороннього осмислення цього феномена на науковому рівні, у тому числі на рівні галузевих юридичних наук, із метою мінімізації негативного впливу процесу глобалізації на різні рівні життя людини та суспільства, а також задля втілення позитивних аспектів глобалізації, зокрема шляхом імплементації загальноновизнаних європейських і світових правових стандартів, принципів і цінностей.

Таким чином, вважаємо, що сьогодні дуже гостро постає необхідність у ґрунтовному, системному, комплексному дослідженні тенденцій розвитку саме галузевого права (законодавства) в умовах глобалізації.

Література

1. Батанов О.В. Муніципальне право в умовах глобалізації / О.В. Батанов // Часопис Київського університету права. - 2013. - № 3. - С. 84-88.
2. Гюфе О. Демократія в епоху глобалізації / О. Гюфе ; пер. з нім. Л.С. Ситніченко, О.С. Лозінської. - К. : ППС-2002, 2007. - 436 с.
3. Щолокова Г.В. Глобалізаційний дискурс: основні риси / Г.В. Щолокова // Філософія і політологія в контексті сучасної культури. - 2014. - Вип. 8. - С. 276-280.

4. Фадєєв В.Б. Глобалізаційні трансформації: дискусії навколо визначення / В.Б. Фадєєв // Попов Б.В. Соціальні практики в глобальному вимірі / Б.В. Попов, В.Б. Фадєєв, Г.Ю. Носова, В.В. Багінський, О.В. Нельга. - К. : Наукова думка, 2007. - С. 160-176.
5. Онищенко В.Ф. Феноменологія глобалізації / В.Ф. Онищенко // Економічна теорія. - 2014. - № 2. - С. 32-43.
6. Гьофе О. Демократія в епоху глобалізації / О. Гьофе ; пер. з нім. Л.С. Ситніченко, О.С. Лозінської. - К. : ППС-2002, 2007. - 436 с.
7. Костенко О.М. Культура і закон - у протидії злу : [монографія] / О.М. Костенко. - К. : Атіка, 2008. - 349 с.
8. Дякович О.В. Правова глобалістика як міждисциплінарна юридична наука: дискусійні питання / О.В. Дякович // Європейські перспективи. - 2014. - № 1. - С. 22-27.
9. Саидов АХ. Юридическая глобалістика: глобальний підхід к правової карті мира / АХ Саидов // Право и государство. - 2013. - № 4(61) - С. 14-17.
10. Бехруз Х.Р. Удосконалення методології порівняльно-правових досліджень / Х.Р. Бехруз // Актуальні проблеми держави і права. - 2009. - Вип. 45. - С. 107-111.
11. Антологія української юридичної думки : у 10 т. / редкол. : Ю.С. Шемшученко (голова) та ін. - К. : Вид. дім «Юридична книга», 2005- . - Т. 10 : Юридична наука незалежної України. - 2005. - 944 с.
12. Чумаков А.Н. Глобалізація. Контури целостного мира : [монографія] / А.Н. Чумаков ; Российская академия наук, Институт философии. - 2-е изд., перераб. и доп. - М. : Проспект, 2014. - 432 с.
13. Захарова М.В. Французская правовая система: проблемы теории : дисс. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства; история учений о праве и государстве» / М.В. Захарова ; Московский государственный юридический университет имени О.Е. Кутафина. - М., 2015. - 338 с.
14. Наїрїгїп J.-L. Profiles des mondialisations du droit / J.-L. Наїрїгїп. - Paris : Dalloz, 2009. - 448 p.
15. Калюжний Р.А. Перспективний напрям розвитку юридичної науки: трансформація правової системи в умовах глобалізації / Р.А. Калюжний, І.М. Сопілко // Юридичний вісник. Серія «Повітряне і космічне право». - 2011. - № 4. - С. 124-127.
16. Васечко Л.О. Національне право в умовах глобалізації (загальнотеоретичний аспект) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / Л.О. Васечко ; Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е.О.Дідоренка. - Луганськ, 2011. - 22 с.
17. Львова Є.О. Основні структурні характеристики глобального конституціоналізму / Є.О. Львова // Вісник Маріупольського державного університету. Серія «Право». - 2013. - Вип. 5. - С. 57-64.
18. Войтович Р.В. Глобальна інтеграція як нова форма суспільного розвитку / Р.В. Войтович // Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президенті України. - К., 2010. - № 2. - С. 1-12.
19. Терзі О.О. Правове регулювання інтеграційних відносин: до постановки проблеми / О.О. Терзі // Порівняльно-правові дослідження. - 2009. - № 2. - С. 31-36.
20. Динис Г.Г. Міжнародно-правові концепції глобального права, права Інтернету або кіберправа та трансформації міжнародного права / Г.Г. Динис // Часопис Київського університету права. - 2011. - № 2. - С. 279-285.
21. Батанов О.В. Муніципальне право в умовах глобалізації / О.В. Батанов // Часопис Київського університету права. - 2013. - № 3. - С. 84-88 ; Митний О.О. Розвиток кримінального права України в умовах глобалізації (загальні тенденції та перспективи дослідження) / О.О. Митний // Форум права. - 2013. - № 1. - С. 306-311 ; Стрільчук В.А. Муніципальне право в умовах глобалізації: до постановки проблеми / В.А. Стрільчук // Сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі : зб. наук. ст. за матеріалами III міжнар. наук.-практ. конф. (м. Житомир, 14 травня 2015 р.) / Жит. нац. агроєкологічний ун-т ; Мін-во освіти і науки України. - Житомир : Вид. Євенок О.О., 2015. - С. 42-44.
22. Тимченко С.М. Глобалізація і право: напрями впливу і тенденції розвитку / С.М. Тимченко, Л.Г. Удовика // Юридичні науки. - 2009. - № 1. - С. 6-22.

А н о т а ц і я

Стрільчук В. А. Феномен глобалізації в національній правовій доктрині. - Стаття.

Статтю присвячено дослідженню сучасних підходів і концепцій щодо розуміння національною правовою доктриною глобалізації права, а також тенденцій розвитку правових явищ і процесів в умовах глобалізації.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: юридична глобалістика, глобалізація права, інтеграція, трансформація.

А н н о т а ц и я

Стрільчук В. А. Феномен глобализации в национальной правовой доктрине. -

Статья.

Статья посвящена исследованию современных подходов и концепций в понимании национальной правовой доктриной глобализации права, а также тенденций развития правовых явлений и процессов в условиях глобализации.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: юридическая глобалистика, глобализация права, интеграция, трансформация.

S u m m a r y

Strilchuk V. A. Phenomenon of globalization in the national legal doctrine. - Article.

The article is devoted to research of current approaches and concepts of understanding of national legal globalization doctrine as well as trends of legal phenomena and processes in the context of globalization.

Key words: legal globalism, globalization of law, integration, transformation.